

РЕЦЕНЗІЯ

**офіційного опонента на дисертацію Верби Тараса Володимировича
«Археологічна збірка Волинського краєзнавчого музею:
формування, дослідження, актуалізація»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 032 – Історія та археологія.**

Дисертація на тему "Археологічна збірка Волинського краєзнавчого музею: формування, дослідження, актуалізація" виявляє високий ступінь актуальності в сучасному науковому та культурному контексті. Давайте розглянемо аспекти, які підкреслюють актуальність даної дисертації:

1. Збереження та вивчення культурної спадщини:

Зазначена дисертація присвячена археологічній збірці, яка є необхідною складовою культурної спадщини Волинського регіону. У сучасному світі, коли швидкі технологічні та соціокультурні зміни відбуваються стрімко, збереження та вивчення історичних артефактів стає критично важливим для збереження ідентичності та розуміння минулого.

2. Розширення наукових знань: дослідження формування та актуалізації археологічної збірки сприяє розширенню наукового розуміння історії регіону. Аналіз артефактів та їх контексту може призвести до нових відкриттів і допомогти вирішити питання, які раніше залишалися невирішеними.

3. Популяризація культурного надбання. Дослідження та актуалізація археологічної збірки Волинського краєзнавчого музею мають потенціал для створення нових експозицій та виставок, що залучатимуть увагу як наукової спільноти, так і широкого громадськості. Подальша популяризація культурного надбання сприяє формуванню гордості за власну історію та культуру.

4. Забезпечення сталого розвитку музейної галузі: вивчення та актуалізація музейних колекцій сприяє підвищенню ролі музеїв у суспільстві. Посилення дослідницької та експозиційної роботи музеїв є важливим чинником для забезпечення їхньої сталої ролі в культурному житті регіону.

5. Аналіз досвіду, набутого у цій галузі як вітчизняним музейництвом загалом, так й окремими музеями, актуалізується потребою удосконалення форм музейної діяльності, необхідністю дослідження історії музейних установ, як важливих осередків культурного життя суспільства. Це стосується й археологічної збірки Волинського краєзнавчого музею.

Отже, дисертація має велике значення для сучасного наукового та культурного середовища, сприяючи збереженню, вивченню та популяризації культурної спадщини Волинського краю.

Дисертація виконана у межах науково-дослідної теми кафедри музеєзнавства, пам'ятокознавства та інформаційно-аналітичної діяльності «Історико-культурна спадщина українських земель: вивчення, збереження та популяризація у ХІХ– ХХІ ст.» (державний реєстраційний номер – 0119U001841). Тема роботи затверджена на засіданні Вченої ради Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 14 від 31 жовтня 2019 р.) Вона викликає природний інтерес до сучасної політики Української держави у галузі охорони культурної спадщини, музейного будівництва – питань, вирішення яких потребує нагальної уваги з боку держави та соціуму.

Дисертація присвячена важливому аспекту вивчення археологічної спадщини Волинського краю та розвитку вітчизняної музеології. Автор Верба Тарас Володимирович ретельно вивчив історію формування збірки, розкривши ключові етапи та обставини поповнення музейного фонду. Важливим аспектом роботи є розгляд питань дослідження зібраного матеріалу, що включає в себе опис артефактів, їхню класифікацію та вивчення.

Вирішення проблеми, що розглядається у дисертації, стало можливим завдяки належному формулюванню та обґрунтуванню мети і завдань роботи, її об'єкту й предмету, хронологічних меж, застосуванню відповідних методів дослідження.

Дисертація Верби Тараса Володимировича «Археологічна збірка Волинського краєзнавчого музею: формування, дослідження, актуалізація», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – Історія та археологія має елементи наукової новизни.

Наукова новизна положень, узагальнень і висновків дисертації полягає в тому, уперше: введено до наукового обігу масив документів з наукового архіву Волинського краєзнавчого музею, зокрема архіву відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині; впорядковано інформацію про археологічні дослідження, що проводилися науковцями Волинського музею та патронних йому організацій у міжвоєнний період; здійснено спробу визначення розмірів збитків, завданих археологічній збірці установи у ході радянської окупації 1939–1941 рр.; уточнено: культурно-хронологічну приналежність та походження окремих предметів та колекцій; кількісний та якісний склад археологічної збірки Волинського краєзнавчого музею на різних етапах досліджуваного періоду. Відмітною рисою дисертації є системний підхід до аналізу та інтерпретації археологічних знахідок. Автор вдало поєднав історичні та археологічні методи дослідження, роблячи акцент на комплексному підході до аналізу матеріалу.

До наукового обігу залучено значну кількість досі недосліджених архівних документів.

Дисертації Верби Тараса Володимировича «Археологічна збірка Волинського краєзнавчого музею: формування, дослідження, актуалізація», властивий високий ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, узагальнень і висновків, наведених у ній. Це стало можливим завдяки належному володінню і вмілому комплексному застосуванню

автором відповідних загальнонаукових та спеціальних історичних та музеєзнавчих методів дослідження, залученню об'ємної і багатовидової джерельної бази, аналізу історіографічного доробку з теми.

Окрім того, автор успішно висвітлив проблеми, пов'язані із збереженням та консервацією археологічних знахідок, що свідчить про високий рівень компетентності у галузі музеології та археології.

Структура та обсяг дисертації Верби Тараса Володимировича «Археологічна збірка Волинського краєзнавчого музею: формування, дослідження, актуалізація» цілком обґрунтовані і виправдані, зумовлені метою, завданнями та науковою концепцією наукового дослідження. Робота складається з анотації, вступу, чотирьох розділів поділених на 12 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 269 сторінок, із них основний текст – 181 сторінки. Список використаних джерел містить 359 позицій. У роботі вміщено 24 додатки. Вважаємо, що важливим позитивним моментом дисертації Верби Тараса Володимировича «Археологічна збірка Волинського краєзнавчого музею: формування, дослідження, актуалізація» є доволі ретельно опрацьована автором історіографія питання, де він коректно вказує на доробок по темі дослідження інших авторів, акцентуючи увагу на їх персональному внесу у висвітлення тих чи інших її аспектів. Додатково слід відзначити, що в цій частині дослідження у концентрованому вигляді згадується багато місцевих волинських дослідників історії музею та його фондів.

Вивчення тексту дисертації Верби Тараса Володимировича «Археологічна збірка Волинського краєзнавчого музею: формування, дослідження, актуалізація» показує, що вона базується на широкій і різноманітній джерельній базі.

У ході написання дисертації залучено значну кількість різноманітних джерел. До них відносяться: музейні предмети з археологічної збірки Волинського краєзнавчого музею, музейні інвентарні книги та книги

надходжень, облікові картки, опубліковані та неопубліковані архівні документи, законодавчі і нормативні акти, документація археологічних експедицій, статті у періодичній пресі, спогади, особисті листи.

Усі використані джерела за способом кодування та відтворення інформації можна віднести до трьох великих груп: писемних, речових та зображувальних. Найбільшою та найінформативнішою з них є група писемних джерел. Опрацювання джерельної бази допомогло у розв'язанні низки проблем. Зокрема, вдалося визначити основні шляхи та напрями комплектування археологічної збірки Волинського краєзнавчого музею; простежити еволюцію системи обліку музейних предметів; висвітлити експозиційно-виставкову та культурноосвітню діяльність музею щодо залучення археологічних колекцій; розкрити роль окремих особистостей у формуванні й поповненні збірки, її вивченні та популяризації.

Джерельну базу дисертації Верби Тараса Володимировича «Археологічна збірка Волинського краєзнавчого музею: формування, дослідження, актуалізація» склали документи, що зберігаються у Державному архіві Волинської області, науковому архіві Волинського краєзнавчого музею, зокрема й науковому архіві відділу давньої, середньовічної та нової історії Волині, у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України.

Використання матеріалів архівних установ України та Волинського краєзнавчого музею дало змогу належним чином висвітлити проаналізувати шляхи і форми формування археологічної збірки ВКМ, її структуру, особливості використання в наукових та культурно-освітніх цілях з часу заснування музею у 1929 р. до 2019 р. Одним із важливих результатів дослідження стало встановлення культурно-хронологічної стратифікації складу археологічної збірки ВКМ. Фондові колекції, підбірки та окремі предмети відносяться до таких періодів: палеоліт (до 10 тис. р. тому) – свідерська культура; мезоліт (VIII–V тис. до н. е.); неоліт (VI–IV тис. до н. е.)

– КЛСК, ВНК; енеоліт (IV–III тис. до н. е.) – малицька, лендельська культури, ВЛК, КЛП, трипільська культура (пізній період); епоха бронзи (III–II тис. до н. е.) – ККА, ГЗК, СК, тшинецько-комарівська культурноісторична спільність, лужицька культура (початковий етап); ранньозалізний час (X–III ст. до н. е.) – лужицька культура, лежницька, могилянська групи, милоградська культура, поморсько-кльошова культура; римський час (II ст. до н. е. – V ст. н. е.) – зарубинецька, пшеворська, вельбарська, черняхівська культури, волино-подільська (зубрицька) група; період середньовіччя (VI–XV ст. н. е.), у якому додатково можна виокремити ранньослов'янський час (V–VII ст. н. е.) – прасько-корчацька культура та культура Луки-Райковецької; ранньомодерний період (XVI–XVIII ст. н. е.).

Історіографічну базу дисертації дисертації Верби Тараса Володимировича «Археологічна збірка Волинського краєзнавчого музею: формування, дослідження, актуалізація» склали наукові напрацювання, присвячені польовій та музейній археології, теорії, історії та практиці музейної справи, що висвітлюють процеси формування, дослідження та актуалізації археологічних колекцій. Для підготовки дисертації автор використав майже 300 позицій наукової літератури XX – початку XXI століть. Опрацьована Вербою Тарасом Володимировичем історіографічна база засвідчила, що тема дисертації має значний науковий потенціал, та попри це є маловивченою, що робить її актуальною для істориків, археологів, краєзнавців та музеєзнавців.

Наукові положення, узагальнення і висновки дисертації Верби Тараса Володимировича «Археологічна збірка Волинського краєзнавчого музею: формування, дослідження, актуалізація» достатньою мірою апробовано на чотирьох наукових конференціях та чотирьох столах: IX музейному круглому столі «Музей XXI століття: стан і тенденції» (м. Луцьк, 16 травня 2019 р.); X музейному круглому столі «Музейна справа на Волині: історія, теорія і практика» (м. Луцьк, 11 листопада 2020 р.); Всеукраїнській науково-

практичній конференції «Нові дослідження пам'яток археології на Волині» (с. Пересопниця, 19–20 березня 2021 р.); XII круглому столі «Сила музеїв у сучасному світі» (м. Луцьк, 18 травня 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Культурна спадщина: інноваційні підходи та сталий розвиток» (м. Львів, 9–10 вересня 2022 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених, студентів та аспірантів (м. Луцьк, 11 листопада 2022 р.); XIII круглому столі «Музеї у формуванні сталого майбутнього» (м. Луцьк, 16 травня 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання науки, освіти і технологій: теорія і практика» (м. Тампере, Фінляндія, 16 вересня 2023 р.).

Головні положення та основні результати дисертації Верби Тараса Володимировича «Археологічна збірка Волинського краєзнавчого музею: формування, дослідження, актуалізація» відображені в 11 публікаціях: 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, з яких 1 входить до наукометричної бази даних Scopus; 2 статтях у іноземних наукових виданнях; 5 публікаціях, які додатково висвітлюють результати дослідження. Текстовий матеріал дисертації вдало доповнюють додатки, змістове наповнення яких здійснене на високому рівні.

Положення й висновки дисертації у стислому вигляді відбиті в авторефераті, який повністю відображає її структуру та зміст.

Фактологічний матеріал, ключові положення і висновки дисертації Верби Тараса Володимировича можуть бути використані при написанні комплексних праць з історії музейної справи Волині та України, волинезнавства, історії української культури. Положення дисертації можна застосовувати в освітньому процесі – при підготовці підручників з історичного музеєзнавства, історичного краєзнавства, при плануванні нормативних курсів та спецкурсів. Дослідження має потенціал для використання музейними установами України краєзнавчого профілю з метою удосконалення й популяризації власної діяльності.

Підсумовуючи результати свого дослідження Верба Т. В. робить цілий ряд обґрунтованих висновків, які засвідчують високий дослідницький рівень і новизну дисертації. Варто також відзначити наукову підготовку дисертанта як у постановці дослідницьких завдань, так і у здійсненні їх наукового аналізу. Дисертація має чітку структуру, послідовна у викладі матеріалу. Автореферат повністю відповідає логіці і суті дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи дисертацію Верби Тараса Володимировича «Археологічна збірка Волинського краєзнавчого музею: формування, дослідження, актуалізація» вважаємо за необхідне вказати на певні недоліки, висловити деякі пропозиції та рекомендації.

На нашу думку, у дисертації ґрунтовно висвітлено внесок працівників Волинського краєзнавчого музею у формуванні археологічної колекції музею, але дисертація значно виграла при подачі у додатках коротких біографій цих дослідників.

Вважаємо, що дисертантом в історіографічному огляді дисертації «Археологічна збірка Волинського краєзнавчого музею: формування, дослідження, актуалізація» було використано недостатню кількість теоретичних музеєзнавчих наукових праць. На нашу думку, можна було б розширити коло теоретичних музеєзнавчих джерел та охарактеризувати їх.

Автору дисертації варто було б опрацювати матеріали про формування археологічної колекції Волинського музею у 1929-1939 рр. у фондах Архіву нових актів (Archiwum Akt Nowych) Польщі.

Узагальнюючи, дисертація «Археологічна збірка Волинського краєзнавчого музею: формування, дослідження, актуалізація» є вагомим науковим доробком, що сприяє розширенню наукового розуміння археологічної спадщини Волині та розвитку музеологічної практики. Для неї характерні доступний стиль викладу матеріалу, логічність і чіткість при формулюванні положень і висновків. Офіційний опонент висловлює впевненість у подальшому науковому внеску автора у галузі.

За актуальністю обраної теми, новизною положень, можливостями практичного використання дисертація «Археологічна збірка Волинського краєзнавчого музею: формування, дослідження, актуалізація» відповідає чинним вимогам МОН України до кандидатських дисертацій. Тому її автор Верба Тарас Володимирович заслуговує присудження на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – Історія та археологія.

Офіційний опонент –

кандидат історичних наук,

доцент кафедри історії України

та археології Волинського національного

університету імені Лесі Українки

Кінд-Войтюк Н. В.

